

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

— י —

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

~

מקץ

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה
הי' תהא שנת פלאות אראנו
שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

הוצאה מיוחדת למשתתפי 'פרוייקט לקוטי שיחות'

תוכן ומפתח

מקץ

- 129 שיחה א (תשל"ד) .
מדוע לא הודיע יוסף לאביו שעודנו חי (בפשש"מ)
- 136 שיחה ב (תשל"ג) .
רש"י מא, נה ד"ה ותרעב הארץ

LIKKUTEI SICHOS MIKEITZ • VOL. 10

– SPECIAL EDITION FOR 'PROJECT LIKKUTEI SICHOS' –

© Published and Copyrighted by

VAAD L'HAFOTZAS SICHOS

788 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

Tel: (347) 787-0692 • (718) 774-7200

www.sichot.org • vls770@gmail.com

5781 • 2020

מקץ

דפרשתנו שנעשה משנה למלך, והרשות בידו לעשות ככל אשר ירצה, א"מ למה יניח את אביו בצער ואבילות ולא הודיעו ע"י שירות ההולכות לכנען (או ע"י שליח)⁵ שהוא חי, יחי' את נפש אביו.

ע"ז שיודיע לו הרי עכ"פ לא יהי' "מתאבל" עליו עוד אף שעדיין יהי' לו צער (וראה פרש"י (וישב לו, לה) סימן זה הי' מסור בידי כו' אם לא ימות כו' מובטח אני שאיני רואה גיהנם). ובפשוט צ"ל כפנים, שבהיותו עבד ובבית הסהר לא הי' ברשות עצמו כלל להודיע את יעקב (ובפרט שע"ז יתעורר חשש תביעה לשחרורו וכטענת יוסף: כי גונב גונבתי מארץ העברים (וישב מ, טו)). בשאר התירוצים שברבותינו בעה"ת ראה לקמן הערות 6, 14.

(5) ובפרט ש"קרוב הוא" (ר"פ בשלח). – מצרים קרוב לחברון כמהלך ד' או ה' ימים (רבותינו בעה"ת שם), כששה ימים (רמב"ן שם).

(6) ברבותינו בעה"ת שם: "וגם כשהי' מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין". אבל מובן שע"פ פש"מ אין זה טעם מספיק שיוסף לא יודיע לאביו, דהרי סו"ס האמין יעקב ע"י הסימן שמסר להם (פרש"י ויגש מה, כז) עד"ז הי' אפשר למסור איזה סימן ע"י שליח ושיירא וכו'.

ברמב"ן שם: "וע"כ לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם ולאמר מהרו ועלו אל אבי כו' כאשר עשה עמהם בפעם השני כי הי' אביו בא מיד בלא ספק כו' אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת גם הענין השני שעשה להם בגביע לא שהי' כוונתו לצערם אבל חשב שאולי יש להם שנהא בנימין כו". עיי"ש.

והטעם שרש"י לא תירץ כן, י"ל דנוסף ע"ז שהנ"ל מתרץ רק זה שלא הודיעו אחרי שכבר באו אליו אחיו, אבל עדיין קשה

א. דובר כמה פעמים שדרכו של רש"י בפירושו עה"ת לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן בפשוטו של מקרא. והענינים הדורשים לכאורה ביאור (בפי' הפשוט של הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשוטות ועד כ"כ שאין צורך לפרשם, או שמובנים הם ע"פ מה שפירש רש"י לפני"ז.

עפ"ז צ"ל תמי' גדולה המתעוררת בלימוד פשוטן של כתובים בפרשתנו, וכמה ממפרשי התורה עמדו עלי"ז, ודוקא רש"י ראש הפשטנים אינו מעיר ע"ז, והוא: יוסף הרי ידע גודל אהבת אביו אליו, ובמילא – הבין גודל צער אביו ואבלו עליו, ומדוע לא הודיע לו שעודנו חי?

ותמי' זו היא בנוגע להזמן אודותו מדובר בפרשתנו דוקא: בפ' וישב מסופר שהביאו את יוסף למצרים ומכרוהו לעבד ואח"כ נתנוהו בבית הסהר. ומובן שלא הי' באפשריות שלו להודיע לאביו שהוא חי. אמנם בזמן

(1) ראה לעיל ע' 13 ובהנסמן בהערה 1 שם.

(2) כשאר תירוץ (ע"ד הפשט) כותב רש"י, "איני יודע" (תולדות כח, ה. ועוד בכ"כ מקומות, ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2).

(3) ראה רמב"ן פרשתנו מב, ט. רבותינו בעה"ת מב, א. עקידה פרשתנו (שער כט קרוב לסופו). אוה"ח ויגש (מה, כו). ועוד.

(4) ברבותינו בעה"ת שם (וראה גם בעקידה שם), ד"כשהי' עבד לא רצה להגיד לו כי יותר הי' מצערו וכן כשהי' בבית הסהר". אבל בפש"מ אין זה מספיק, כי

(ב) ה' יכול להודיעו שהוא חי ולא יודיע לו מקום מושבו עד שיעברו הכ"ב שנה, ויענש בפרידתו כנגד כ"ב שנה שפירש מיצחק*.

(ג) ועיקר: ענין הנ"ל אינו מיישב כלל הנהגתו של יוסף, כי גם אם נגזר על יעקב עונש מן השמים על שלא נהג כבוד אר"א כ"ב שנה, הרי פשוט שאין זה נותן רשות ליוסף להעניש את אביו ע"י שלא יודיעו שהוא חי, ודוגמא לזה: אין מקום לומר שהשבטים היו מותרים או גם מחוייבים למכור את יוסף – בשביל שיתקיימו חלומותיו ויתקיים עונש יעקב!

ג. וביאור ענין זה יובן בהקדים דברי רש"י בפ' וישבני הדורשים ביאור: הטעם למה לא גילה הקב"ה ליעקב שיוסף חי, פרש"י: „לפי שהחרימו (השבטים) וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם (וממשיך) אבל יצחק ה' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו"¹³.

(9*) ראה לקמן בפנים ס"ה ובהערה 32.
(10) מובן שאין לכ"ז שייכות להשקוט האם ב"נ מחוייבים בכיבוד אר"א (ראה פרש"י (ס"פ נח). וראה לקו"ש ח"ה ע' 147, 153 ואילך ובהנסמן שם), והאם הודעה כזו נכללת בכבוד אר"א (להעיר ממכתב אדה"ז (נדפס במאה שערין ד, א)), דהרי בכל אופן פשוטא דלא ה' יוסף מצער את מי שהוא במשך כו"כ שנים ובפרט צער גדול כזה וביחוד את אביו יעקב!
(11) וע"ד משנת באגה"ק (סי' כה) שאף שעל הניזוק נגזר עליו מן השמים, מ"מ הרכה שלוחים למקום והוא נענש על רוע בחירתו.

(12) שם, לג.
(13) בדפוס שני של רש"י (ואדי אלחגי'ארה, רל"ו): אבל יצחק שלא ה' שם

ב. לכאורה ה' אפשר לומר שתמיהה זו מתורצת ע"פ מה שפרש"י לפני זה בפ' וישב. הטעם שיעקב התאבל על בנו ימים רבים, כ"ב שנה מפרש ממנו עד שירד למצרים כו' כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם כו'.

ולכן לא שלח יוסף להודיע לאביו שעודנו חי קודם שיעברו כ"ב שנה, כי עונש דיעקב ה' צ"ל כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם.

אבל א"א לתרץ כן הנהגתו של יוסף: כי:

(א) מנין ידע יוסף שעל יעקב לקבל עונש כ"ב שנה ע"ז שלא קיים כבוד אר"א. וגם את"ל שידע עד"ז, הרי:

מדוע לא הודיע לאביו במשך שבט השנים קודם שבאו אחיו למצרים, (נהג גם בנוגע לזמן זה אין מסתבר בפשט דניח יוסף את אביו בעזר ובאבילות כדי שיתקיימו החלומות (וכמו שהקשה בעקידה (שער כט, סוף פרשה וישב מקץ) ובחתי"ס עה"ת שם). ועד"ז קשה במה שמסיים (שם), וה' מקוה להיות שם במצרים כי בראותו הצלחתו הגדולה שם וכ"ש אחרי שמע חלום פרעה שנתברר לו כי יבואו כולם שמה ויתקיימו כל חלומותיו.

המאסף (בסוף ההשמטות למס' ברכות דירושלמי וילנא, תרפ"ב. ניו יארק, תשי"ט) מתרץ דיוסף קס"ד דבדאי אביו ציווה לענשו על שמתגדל כו' ולמוכרו לעבד ולכן לא הודיעו שעלה לגדולה שלא יתראה כמתגרה בו כו', ומסיים: כנ"ל הדבר פשוט (!) – אבל מפורש בקרא: לך נא ראה גו' (לו, יד).

(7) לו, לד. והוא ממגילה יז, א.
(8) ראה עד"ז בגו"א (הובא לקמן הערה 30) בנוגע לשבטים.

(9) ובפרט שידע שיצחק ורבה שלחו אותו פדנה ארם ליקח אשה מבנות לבן (תולדות כה, ב).

ועכצ"ל דהחרם חל רק על אלה שהשתתפו בהחרם וב"כל מי שיגלה" הכוונה לכל אחד מאלו הנמצאים באותו מעמד ומשתתפים בהחרם, ולכן הוצרכו לשתף את הקב"ה עמהם – אבל עפ"י עדיין צלה"ב:

(א) לשונו של רש"י בהמשך דבריו „אבל יצחק . . אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו". ולכאורה הול"ל הקב"ה מושבע שלא לגלות¹⁶. ומכאן –

(ב) למה נמנע יצחק מלגלות ליעקב (מטעם שהקב"ה אינו מגלה לו) הרי הקב"ה כביכול א"א לו לגלות, מכיון ששתפו אותו בהחרם, אבל אין זה מונע כלל את יצחק לגלות ליעקב, כי הרי לא ה' משותף בהחרם¹⁷.

(ג) חרם זה למה? – הרי מספיק שיתדברו ביניהם שכל אלה הנמצאים במעמד זה לא יגלו ליעקב. ועד"ז בנוגע להקב"ה – להתפלל ולבקש שלא יגלה¹⁸, ומה צורך בחרם?

(ד) לא מצינו בפש"מ (ובפרש"י)¹⁹

וצלה"ב, מי נתפס ועל מי חל חרם וקללה זו: אין לפרש „שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ליעקב” – היינו שהחרם חל על כאו"א בעולם שיגלה ליעקב²⁰, דא"כ א"מ (א) המשך דברי רש"י „אבל יצחק ה' יודע . . אמר האיך אגלה כו", דכיון שהחרם חל על כאו"א, הרי גם יצחק בכלל זה שלא לגלות, (ב) למה הוצרכו לשתף את הקב"ה עמהם, הרי כביכול גם הקב"ה א"א לו לגלות מטעם זה²¹.

יודע ה' שהוא חי ואמר הקב"ה אינו רוצה לגלות לו אף אני לא אגלה.

(14) עד"ז משמע מרבותינו בעלי התוס' (וישב לו, לה): מכאן יש להוכיח כי כאשר הקהל מסכימין בדבר אחד בכת החרם ויש סרבן אחד מהם שאע"פ שאומר כו' לא אכנס עמהן בחרם שגם הוא באותו הברית בעל כרחו שהרי יוסף לא נכנס בחרם ואעפ"כ לא רצה יוסף לגלות ולהודיע לאביו כי הוא חי. וראה גם רבינו בחיי (שם, לג בסופו): בזה שלא גילה בנימין „שכן הסכימו כל התשעה והקב"ה בצירוף עמהם שלא יתגלה הדבר ליעקב“.

וברבותינו בעה"ת בפ' מקץ כתב: אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף נמי השביעו שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב (ויגש מה, א) הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. וכ"כ בפענח רזא (ויגש שם): שגם הוא ה' בכלל החרם והשבועה שלא לגלות שמכרוהו. אבל בפשוטו של מקרא קשה לומר שביחד עם מכרם את יוסף אף שראו „צרת נפשו בהתחננו" (מב, כא) שתפו את יוסף בכלל החרם (או גם השביעו אותו) בע"כ (ושחרם זה חל אף שאפשר שע"י שיגלה ליעקב – יגאלנו ממצרים!). ועוד לומר שכ"ז פשוט עד כ"כ – שאין רש"י צריך לרמוז אפילו, ואפילו לכן חמש!

(15) ואין לומר שאין הקב"ה מוכרח לקבל החרם שלא לגלות, כי גם כששתפו להקב"ה אינו מוכרח כביכול לקבל זה ושלא לגלות כדלקמן בפנים. וכביפ"ת שבערה 23.

(16) כמו שהקשה ברא"ם, ע"ד תירוצו – ראה לקמן ס"ה ובהערה 25.

(17) במשכיל לדוד: „דכיון דהקב"ה הסכים בהחרם לא יוכל שום אדם לעבור ודומה למאי דקיימ"ל מנודה לרב מנודה לתלמיד כו' וז"ש יצחק האיך אגלה והקב"ה כו' ממילא גם אני בכלל האיסור", אבל בפש"מ אין הכרח לאמר דכיון דהסכים הקב"ה לבקשתם שישתתף עמהם – חל איסור על כל אדם לגלות. נוסף ע"ז: מל' רש"י „אמר האיך אגלה כו" משמע שלא ה' בכלל האיסור שלא לגלות.

(18) ואין לומר שע"י תפלה לא יהי' אצלם בודאות שהקב"ה לא יגלה ולכן הוצרכו לשתפו, שהרי גם כששתפוהו, אין ודאות שהקב"ה מסכים להשתתף עמהם. כנ"ל.

(19) משא"כ במדרש וכו' ראה תנחומא

שהשבטים התירו את החרם קודם שהודיעו ליעקב שיוסף חי?

ד. והנה יש מפרשים²⁰ כונת רש"י ע"ד המדרש תנחומא²¹ – מקור פרש"י – דא"י שם: אמרו נחרים בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו אמר להם יהודא ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה מה עשו שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם. . . ואף הקב"ה. . . לא הגיד מפני החרם".

– ומבארים, ששתפו להקב"ה בעשיית וחלות החרם עליהם, שאינו מתקיים אלא בעשרה, ואינו ענין כלל לזה שהקב"ה לא יגלה את הדבר²². והקב"ה לא יגלה, מכיון שאינו מקיל בחרם שלהם.

ועפ"ז מבואר למה שתפו להקב"ה בהחרם, ומבואר גם סיומו של רש"י „והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" (ולא מושבע שלא לגלות) כי הקב"ה עצמו לא הי' מן הנאסרים בהחרם (כנ"ל), ומה שלא גילה ליעקב הוא רק מפני „שלא רצה לגלות לו", ולכן גם יצחק אמר „האיך אגלה".

וישב ב: „והתירו את החרם". וכ"ה ברבותינו בעה"ת שם. בעה"ט ויגש מה, כו. הובא גם בב"י י"ד ס' רכח (ד"ה והרשב"ץ) בשם הרשב"ץ. ועוד.

20 ראה גו"א שם: „אמנם מדברי המדרש כו".

21 שם. וראה גם זח"א קפג, ב. ובניצוצי אורות שם.

ברבינו בחיי הובא ל' רש"י „ולמה לא גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו כו' ושתפו להקב"ה עמהם" בשם פדר"א, אבל כפרד"א שלפנינו (עם פי' הרד"ל) בפל"ח הוא באופן אחר.

22 אבל מ'ל המדרש „שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם" לא משמע כן.

אמנם א"א לפרש כן בפשטות פרש"י כי

[נוסף ע"ז שבפרש"י לא נתפרש מתי עשו החרם, ואדרבא – מסתבר לומר שעשוהו דוקא לאחר שחזר אליהם ראובן (שהיו עשרה) בכדי שגם עליו יחול, דאם לאו, הולל"פ ברש"י למה לא גילה ראובן]

בפשש"מ ובפרש"י אין כל רמז שאין החרם מתקיים אלא בעשרה, והו"ל לרש"י לפרשו. ומוכרח לכאורה לפרש (כנ"ל) שכונת רש"י ב„שתפו להקב"ה עמהם" היינו שגם הקב"ה כביכול נאסר עי"ז. וכל הקושיות (הנ"ל) בתוקפן.

ה. והנה במפרשי רש"י²³ הקשו עוד: מנין להשבטים שהקב"ה מסכים להחרם – והרי גם בוד"א א"א לשתף אם לא שישכים לזה, ואיך שתפו להקב"ה מבלי שידעו הסכמתו²⁴. וביארו כמה טעמים ידיעו השבטים שלא ירצה הקב"ה לגלות ליעקב ושיסכים הקב"ה לחרם שלהם:

א) בכדי שתתקיים ברית בין הבתרים וירד יעקב ובניו למצרים²⁵. ב)

23 ראה בגו"א ובלבוש האורה. וראה גם יפ"ת (ב"ר רפצ"א) שכתב עמש"כ במדרש שם: ליעקב נתגלה שיוסף קיים „ואע"ג שהשבטים החרימו כו' ושתפו גם להקב"ה מ"מ אין רוה"ק מחויבת לקבל החרם".

24 לכוונת האורה תירץ שאחד מהם ירד למרכבה ושאל אם יעשה דבר זה שימכרוהו אם ישכים עמהם כו' ובאת להם התשובה שיעשו כו' עי"ש. אבל מובן שאינו פשוטו של מקרא.

25 רא"ם שם. אבל הוא מפרש מש"כ רש"י „ושתפו להקב"ה עמהם" שלא כפשוטו, שכ' „תנחומא פי' שהיו מקובלים מאבותיהם שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים במצרים וכיון שכן בודאי שלא יגלה הקב"ה זה הסוד" אבל לא הובא זה בפרש"י. ומביא

כדי שיענוש יעקב נגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם²⁶. ג) כדי שלא יקלל יעקב את בניו²⁷, ונמצאו ישראל התלויים בזרעו של יעקב בטלים ח"ו מן העולם²⁸.

אבל²⁹ [נוסף על הקושי שישנו בכל פירוש בפ"ע³⁰] אין לפרש כן כוונת רש"י:

רא' מזה ד, כשראו שבשליחות יוסף לאביו לרדת למצרים מתקיימת בה גזירת בין הבתרים גלו הסוד ליעקב אביהם בלתי שיתירו החרם. אבל אינו מובן ראייתו דהרי בתחומא (שממנו הוא יסוד פירושו) מפורש, והתירו את החרם" (כנ"ל הערה 19).

26 מהרי"ק שרש לז. הובא בגו"א. וכן כתב בבלוש האורה הטעם על מה שהקב"ה הסכים בחרם שלא לגלות. אמנם הטעם שהשבטים חשבו שהקב"ה יסכים כתב שם, כיון שהי' מקובל מאבותיהם שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים, ככרא"ם.

27 גו"א.

28 רבינו בחיי.

29 וגם: הלא מפורש ברש"י, ולמה לא גלה הקב"ה לפי שהחרימו וקללו ושתפו להקב"ה עמהם, ולא מטעם אחר. אבל ראה מהרי"ק שם וגו"א שתירצו שהחרם הי' מועיל שלא יוכל יעקב (ויצחק) לבטל הגזירה בתפילתו.

30 בנוגע לטעם הא' ראה הערה 25. וראה גם בגו"א דא"כ, בסוף כ"ב שנה כאשר רצה הקב"ה שירד יעקב למצרים הי' ראוי שיגיד לו הקב"ה. ובנוגע לטעם הב' (מפני עונש יעקב כ"ב שנה) ראה גו"א שם, א"כ קשה מה עלה על דעת השבטים בודאי הם לא ידעו עונש יעקב ומאי ס"ד יהיה הקב"ה מסכים עמהם³¹. ובטעם הג' שלא יקלל את בניו כו', ראה לבוש האורה בתחלתו.

רש"י ממשיך, אבל יצחק הי' יודע שהוא ח"ו אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" – שהוא ח"ו. והטעם למה אין הקב"ה רוצה לגלות מפורש, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם³² ועכצ"ל שהחרם והקללה חלו (לא רק על מי שיגלה כל פרשת מכירת יוסף, אלא) גם על מי שיגלה שיוסף ח"ו³³. וטעמים הנ"ל מכריחים רק שהקב"ה לא יגלה כל סיפור הדברים (שהשבטים מכרוהו לאורחת ישמעאלים והורידוהו למצרים כו'), אבל אפשר לגלות ליעקב שיוסף ח"ו, ולא יודיע לו מקומו והקורות אותו עד לאחר כ"ב שנה

31 לכא' אפשר לומר שכוונת רש"י היא שהחרימו וקללו רק את מי שיגלה שהם מכרו את יוסף, ולא את המגלה שהוא ח"ו, וזהו מה שדייק רש"י, אבל יצחק הי' יודע שהוא ח"ו אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו, היינו, שמכיון שהחרם שבו שתפו הקב"ה הי' רק על זה שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו, ובכ"ז אין הקב"ה מגלה ליעקב שהוא ח"ו (אף שבזה לא הי' החרם) מובן שאין הקב"ה רוצה לגלותו³⁴, ולכן, אמר האיך אגלה. אבל – אין מסתבר כלל שעשו חרם רק ע"ז שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו ומותר לגלות שהוא ח"ו, שהרי הם הביאו ליעקב כתנת יוסף טבולה בדם שפירושו ש, ח"ו רעה אכלתהו³⁵.

ומה שהוצרכו לזה (שיאמר יעקב שח"ו רעה אכלתהו ובמילא – לעשות החרם שלא לגלות ג"ז שהוא ח"ו) כי מכיון שיעקב שלח את יוסף אליהם, ואיננו – מקום לחשד חזק שהם אשמים בזה כו' – ולכן השתדלו שיאמר שח"ו רעה אכלתהו.

(* כן משמע לכא' מהגירסא שברש"י כת"י: שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה הסוד. אבל בכל הדפוסים אינו. (** אבל עפ"ז אינו מובן הטעם למה לא יגלה הקב"ה שהוא ח"ו.

(* ומה שתירץ בבלוש האורה, שכבר כתב הרא"ם שהיו מקובלים מאבותיהם שעתידין שירדו ע"י מכירת אחד מן השבטים למצרים ולכן חשבו כו" – לא הובא זה (גם לא ברמז) בפרש"י.

צרת נפשו בהתחננו אלינו גוי" – אלא שזאת הייתה כוונתם בעשיית החרם, היינו שמתחלה חששו שלאח"כ כאשר תשוך חמתם בודאי יתחרט מי מהם וירצה לגלות ליעקב (ויפגע עי"ז בהשאר), ולכן „החרימו וקללו את כל מי שיגלה" היינו שאין לאחד מהם (או למקצתם) רשות לגלות את הדבר ליעקב (אבל בודאי שאין סברא לומר שהחרימו שאפילו באם כולם מעצמם יחליטו לגלות גם אז אסור להם לגלות).³⁵

אבל עדיין יש חשש שאחד מהם (או רובם) ירצה להכריח את השאר לשמוע לקולו ולגלות ליעקב, וע"ז פרש"ט³⁶ שאמרו אחיו „אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך" – לכן שתפו הקב"ה עמהם בהחרם שעשו – היינו שהחלטת הדבר אם (ומתי) יגלו ליעקב תלוי בהקב"ה – ואף כולם יחד אינם רשאים לגלות ולעבור על החרם כי אם בצירופו והסכמתו של הקב"ה³⁷ (אבל אין הכוונה שכללו את הקב"ה בהחרם ומוכרח שלא לגלות, שהרי אין ידוע להם אם הקב"ה מסכים לזה, כנ"ל³⁸).

ומה שהקב"ה לא גילה „לפי שהחרימו . . . ושתפו את הקב"ה כו" הכוונה: מכיון שהם שתפו להקב"ה שהם לא יגלו ליעקב בלי הסכמתו

(35) ראה גם בפרדר"א שם: „אמרו נחרים בינינו שאין אחד מהם יגיד הדבר ליעקב אבינו עד שיהי' ברשות כולנו".

(36) לח, א.

(37) ועפ"ז יומתק ל' רש"י „ושתפו להקב"ה עמהם" ולא „שתפו הקב"ה בהחרם".

(38) ראה תשובת מהרי"ק שם: דמה ששתפו הקב"ה עמהם הי' על ספק שאולי יסכים הקב"ה עמהם כאשר הוברר הדבר למפרע שהסכים שהרי לא גלה ליעקב אבינו.

כאשר יהיו שני הרעב ויוסף הי' משנה למלך ויוכרח יעקב לירד למצרים – ותתקיים (א) ברית בין הבתרים וגם (ב) עונשו של יעקב כ"ב שנה על שלא קיים כבוד או"א³², (ג) ולא הי' מקלל את בניו, כי למה יחשודו שהם מכרוהו³³.

1. והביאור בכל הנ"ל יובן בהקדים תמיה נוספת: איך יתכן שאף אחד מבני יעקב לא יתעורר בתשובה על מכירתו של יוסף ויתודה ויספר ליעקב שמכרו את יוסף ועודנו חי. ובפרט שמצינו בפרשתנו³⁴ שסו"ס כולם התחרטו עי"ז „ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו

(32) כן הקשה על טעם זה גם בגו"א (בשביל עונשו של יעקב). ובלבוש האורה מתרק: „מי גילה לו (להגו"א) שהי' די בזה צער ליעקב כשידע שבנו חי והוא נאבד ממנו ואינו יודע אי' הוא שמא הש"י רצה לצער מאד בעונשו שיסבור יעקב שהוא מת שבוה הי' לו צער יותר כו"י. אבל ע"פ דרך הפשט מובן שעונש הוא „מדה כנגד מדה" (וראה גם בשם „רש"י ישן" בס"פ תולדות). וכבר למדנו ע"ז (ראה פרש"י נח ז, יא. וראה גם פרש"י יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד). ובפרט שכאן ציוו יצחק ורבקה לילך לשם ליקח אשה כנ"ל הערה 9.

(33) בגו"א, דלפי טעם זה „אם ידע שהוא חי הי' יודע מעצמו שהשבטים מכרו אותו דהא לא אכלה אותו" רעה" אבל לא ביאר דבריו. וגם אם יחשדם שמכרוהו „האיך יעלה על דעת שום אדם שיחשוד הש"י את אבינו יעקב שמתוך רוגזו כו" מחמת יוסף לבדו יקללם ח"ו כל בניו וישכל עצמו מכולן ביום אחד כו"י – לבוש האורה עיי"ש.

(34) מב, כא.

(*) בפרש"י (פרשתנו מב, לו): „מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף" אבל ראה משכיל לדוד שם, שחשדן עכשיו ג"כ על יוסף" (גו"ז, גא הי' ברור לו).

במצרים" פרש"י, "ומהו וירא ראה באספקלריא של קודש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו שזה יוסף". – והשבטים שידעו שיוסף הוא במצרים מובן שהבינו שראי' זו באספקלריא של קודש – היינו שמודיע הקב"ה שמתחיל הזמן שיחקרו ויבקשו את יוסף ויגידו ליעקב – ולכן, "וירדו אחי יוסף – שהיו מתחרטין במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באהבה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם"⁴⁰.

ועד"ז הי' בהודעת יוסף, כאשר ראה שהם משתדלים למצוא אותו: הבין שיש דברים בגו, אבל מכיון שלא ידע בודאות שבא הזמן, ועוד ועיקר – באם יודיע ליעקב קודם להודעת השבטים – יפגע ביחס יעקב אליהם וכו' – לכן לא הודיע בעצמו ליעקב ע"י שליח כו', כ"א אמר להשבטים, "אני יוסף אחיכם", והם שעשו את החרם בודאי ידעו כשירצה הקב"ה לגלות ליעקב, ויאמרו ליעקב: עוד יוסף חי.

(משיחת ש"פ מקץ, תשל"ג)

וצירופו, לכן (עם היות שבהחרם שעשו לא התכוונו שהקב"ה אסור לגלות בלי הסכמתם) כביכול נשתתף הוא עצמו עמהם שביטול החרם וגילוי הדבר ליעקב יהי' דוקא בשיתוף כולם (הקב"ה והשבטים) יחד.

ועפ"ז יובן מה שפרש"י, "(ולמה לא גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם), אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

כי הטעם שלא גילה הקב"ה ליעקב לא הי' מפני שמוכרח הי' לקיים את החרם שעשו השבטים, אלא מפני שלא רצה לגלות לו, וכנ"ל, ומזה למד יצחק ואמר, "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ועפ"ז מובן גם טעמו של יוסף למה לא שלח להודיע ליעקב שהוא חי: דמכיון שידע שהקב"ה אינו רוצה לגלות ליעקב הרי זוהי הוראה שיעקב אינו צריך לדעת עדיין שהוא חי, ואמר (גם יוסף), "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ז. אמנם עדיין צ"ל: ע"י החרם – אסור הי' להשבטים להודיע ליעקב שיוסף חי, וגם איך אמר להם יוסף להודיע ליעקב שהוא חי, כיון שהקב"ה אינו מגלה.

אך ג"ז נתבאר ע"פ פרש"י: בפרשתנו³⁹ עה"פ, "וירא יעקב כי יש שבר

40) פרש"י שם, ג. ומה שלא הודיעו ליעקב מיד – כי בודאי לא הי' מאמין להם – וכמו שהי' אח"כ. ולכן (ובלא"כ מובן ש) מקודם רצו למצוא ולפדותו ולהביאו ליעקב.

41) ראה פרש"י שם, יד.

39) מב, א.

מקץ ב

ב. והנה יש מפרשים⁴ אשר אריכות לשונו של פרעה מכריחה לומר שלפני צעקת המצריים אל פרעה הי' להם מו"מ עם יוסף: אם נאמר שתחילה באו המצריים בצעקתם אל פרעה והוא שלחם אח"כ ליוסף, הי' לו לומר: „לכו אל יוסף ותו לא: ומזה שהוסיף בדבורו: „אשר יאמר לכם תעשו" מובן שהם כבר היו אצל יוסף ושהוא אמר להם דבר שלא רצו לעשות – וע"ז בא מענה פרעה אשר יאמר לכם תעשו.

אבל קשה לפרש כן כי:

[נוסף לזה שגם לפי פירוש זה, אינו מובן מנ"ל לרש"י שיוסף אמר להם שימולו דוקא]

(א) מלשון הכתוב „אשר יאמר גו" מוכח, כנ"ל, שעדיין לא אמר להם יוסף הדבר שעליהם לעשות.

(ב) באם ראייתו של רש"י „שהי' יוסף אומר להם כו"י היא מזה שפרעה הי' צריך לצוות שיעשו כאמירת יוסף, אף שמכבר נתון „אותו על כל ארץ מצרים" – הי' כותב זה בסגנון של פירוש ל„אשר יאמר לכם תעשו": „מכאן שהי' יוסף אומר להם כו"י וכיו"ב" – מלשון רש"י „לפי שהי' יוסף אומר כו"י מוכח, שזה שיוסף אמר להם שימולו אינו ענין הנלמד מתיבות אלו" אלא שהוא דבר הידוע

א. ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. ופי' רש"י (לאחרי שמפרש תחילת הפסוק: „ותרעב כל ארץ מצרים", מעתיק סיפא דקרא „אשר יאמר לכם תעשו" ומפרש): „לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו אמר להם כו"י (כדלקמן ס"ג).

וצריך להבין: הלא בהפסוק כתיב „ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה גו' לכו אל יוסף" שהוא ע"פ אמירת פרעה ליוסף לפני זה: „ועל פיך ישק כל עמי" – וא"כ מענה פרעה מובן בפשטות, ומה צורך בפירוש בכלל?

אפילו את"ל שיש הכרח לפירוש – הרי רש"י הודיע יסוד פירושו (וחזור עליו כמה פעמים) שלא „באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" – ומנ"ל לרש"י בפשוטו של מקרא שמקודם לזה היו אצל יוסף, ושיוסף אמר להם שימולו ושאח"כ הלכו אל פרעה?

גם קשה: אדרבא, מל' הכתוב (שפרעה אמר להם) „אשר יאמר (לשון עתיד) לכם תעשו" (ולא „אשר אמר" – לשון עבר), משמע שעדיין לא אמר להם יוסף דבר בענין זה.

(4) משכיל לדוד עה"פ.

(4*) מא, מג.

(5) וע"ד המבואר בב"ר פצ"א ה. תנחומא מקץ ו.

(6) ועפ"ז מובן שא"א לפרש שהוכחתו של רש"י שאמר להם שימולו היא מל'

(1) פרשתנו מא, נה.

(2) מא, מ. וראה ג"כ מא, מד.

(3) בראשית ג, ח. ועד"ז שם ג, כד. ובכ"מ.

כבר ומובא כאן בתור הקדמה שעל פי יובן שהתיבות „אשר יאמר לכם תעשו“ פירושו ש„אמר להם כו“.

ג. להלן, בהמשך פי' רש"י זה, אומר: „וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו אמר להם למה לא צברתם בר והלא הכריז לכם ששני הרעב באים אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה*“ מה אם יגזור עלינו ונמות“.

וגם בזה קשה להבין:

„יאמר“ שמצינו ל' אמירה על מילה כמ"ש (תהלים קיט, קסב) שש אנכי על אמרתך גו' (ש"ח כאן וראה מתי"כ לבר' ס"פ צ'. מושב זקנים עה"ת) כי

[נוסף לזה שבפשוטו של מקרא אין שום רמז שאמירה קאי על המילה, ואם לזה היתה כוונתו של רש"י, הו"ל לפרש שנלמד בגזירה שוה משם]

מל' רש"י לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו מוכח שאינו נלמד מתיבות „אשר יאמר (בעתיד) לכם תעשו“ כבפנים. ומזה מובן שא"א לפרש שנלמד מ„לכם“ תירה (כבמת"כ לבר' פצ"א שם) או מדכתיב תעשו שהוא ע"ד „ואת הנפש אשר עשו“ (צדה לדרך).

6* דא"א לפרש שהטעם למה הרקיבה תבואתם לפי שלא נתנו בו מעפר המקום וכו' (הובא במשכיל לדוד כאנ*) משא"כ יוסף, כי כיון שיוסף הכריז ששני הרעב באים וצריכים לצבור בר, בודאי שפירסם גם אופן הצבירה. ועוד ועיקר: שמירת התבואה מרקבון ע"י עפר המקום ה"ז ענין טבעי (ראה רש"י מא, מח) וא"כ בודאי שהי' זה ידוע למצרים.

א) כדלעיל, מנא לי' להוכיח, ממשמעות הכתוב לפי פשוטו, את כל דברי השקו"ט שבין פרעה והמצריים – שהרי אין כתוב בקרא אלא: ויצעק העם אל פרעה ללחם?

ב) לאחרי שאמרו המצריים (כפי פי' רש"י) „אספנו הרבה (תבואה) והרקיבה“ ועל זה השיב להם פרעה „אם כן (היינו מכיון שאין להם מה לאכול, הרי אין לפניהם ברירה אחרת) אלא) כל אשר יאמר לכם תעשו“ – מה חסר בהבנת פשוטו של מקרא שלכן מוסיף „הרי גזר כו' מה אם יגזור עלינו ונמות“?

ג) רש"י מוסיף על לשון הכתוב „כז" אשר יאמר“

גם אפ"ל שזה ש„ותרעב כל ארץ מצרים“ הוא לפי שכלתה כל התבואה שאצרו, ובפרט שותחזק הרעב בארץ מצרים (ראה פירוש הרד"ק עה"פ*) כי אין כלל מקום לומר, שהתבואה שאצרו עבור שבע שנים כלתה בשנה הא'.

7) ועוד: מל' רש"י „אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה“ מוכח, שהטעם ל„כל אשר יאמר לכם תעשו“ הוא לפי ש„גזר על התבואה והרקיבה“. ואינו מובן שהרי הטעם שמוכרחים לעשות מה שיאמר להם יוסף, הוא לפי שאין להם מה לאכול גם אם התבואה היתה נרקבת מצד סיבה אחרת (לא מצד גזירת יוסף) או גם באם לא צברו בר. ומהי כוונת רש"י, שהטעם ל„כל אשר יאמר לכם תעשו“ הוא „הרי גזר על התבואה והרקיבה“?

(** ברד"ק: לפי שהוצרכו ליתן חמש ידות לפרעה – אבל בפשוטו של מקרא הי' זה רק בסוף שנה הב' לאחר שכלה הכסף. וכמש"נ (ויגש מז – כג"כד) ה"ן קניתי אתכם היום גו' ונתתם חמישית לפרעה גו'.

*) במשכיל לדוד: „אשתמיטת" מ"ש במדרש שהי' אומרים לפרעה כו' אף לחם שהי' לנו בסל הרקיב" – אבל גם בפרש"י (שלא הובא „אף לחם שהי' לנו בסל הרקיב“) מובן שא"א לפרש כן כבפנים ההערה.

ד) „עלינו” – כולל עצמו ג”כ – ולכאורה פרעה מה ענינו לגזירה?

ה) מיתה – מאן דכר שמי”?

הן אמת, שפירוש הזה בכללותו (פי” רש”י שלפנינו) מקורו במדרש* – אבל הלא ידוע הכלל שכלל רש”י בפירושו – שמביא דרשת רז”ל רק באם מוכרח הוא ליישב דברי המקרא על אופניו, כנ”ל.

ד. עוד צריך להבין בתוכן וענין פירוש רש”י (והמדרש):

א) מה הי’ טעמו של יוסף בדרישתו מהמצרים שימולו (ובפרט היפך רצונם) – איזו תועלת תגיע מזה?¹⁰

ב) עה”פ¹¹, „ואך את דמכם הנפשתיכם אדרוש” פירש”י שדמכם היינו „השופך דם עצמו” ז.א. שע”פ דרך הפשט אסרה תורה לשפוך דם עצמו (אף שלא יבוא עי”ז לחולי או למיתה. וכאיסור של „דמו לא תאכלו”¹², שבפסוק הקודם, שהוא כמפורש ברש”י „דם מן החי”).

[ועפ”ז מובן בפשטות ענין ששקו”ט בו רבים למה לא מל א”א את עצמו

8) בר” פצ”א, ה. תנחומא מקץ ו.

9) בגו”א כאן: והלא אין מכריחים להתגייר. והנה י”ל אשר (ע”פ פשוטו של מקרא) לא הי’ ענין הגירות קודם מ”ת (ראה לקו”ש ח”ה ע’ 143 ואילך (ס”ג) ובהערות שם) ועפ”ז תוגדל הקושיא למה ציווה להם למול.

10) ראה טעמים ע”ז ע”ד הרמז והדרוש: כלי יקר עה”פ. יפ”ת לבר” ס”פ צ’. עץ יוסף לתנחומא שם (בשם היערות דבש). משכיל לדוד כאן. אבל כולם אינם בדרך הפשט, ואין שום רמז אפילו בפרש”י לטעמים המובאים בהנ”ל.

11) נח ט, ה.

12) שם ט, ד.

קודם שנצטוה – אף שגם אז קיים „כל התורה כולה עד שלא ניתנה”¹³ –

כי הוא לפי שנצטווה לא לשפוך דמו. ופשוט שאין מקום ואין זה הידור לקיים מצוה שלא ניתנה – כשנצטווה שלא לעשותו, משא”כ כשנצטווה על המילה, הרי ציווי מפורש זה דוחה ומבטל בנדו”ז האיסור של שפיכת דמים¹⁴.

ולפי”ז אינו מובן: איך הי’ יוסף אומר להם (להמצרים) שימולו, והלא דבר זה הוא איסור של שפיכת דמים שהם ככל ב”נ מזהירים עליו?¹⁵

ה. והביאור בזה:

עה”פ¹⁶, „אתה תהי’ על ביתי ועל פיך ישק כל עמי” פרש”י: „ישק יתזן יתפרנס, כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך כו” היינו שעל יוסף הוטל

13) משנה סוף קדושין. וראה פרש”י תולדות כו, ה.

14) ראה בכ”ז בארוכה לקו”ש ח”ה שם.

15) אין להקשות ממילת אנשי שכס: איך היו בני יעקב רשאי” לומר להם „המול לכם כל זכר” (וישלח לה, טו) – כי הרי כ”ז הי’ בתור הכנה ל”והרגו כל זכר”, היינו שלדעת בני יעקב היו מחוייבים להרגם (וראה רמב”ם הל’ מלכים ספ”ט. רמב”ן בפירושו עה”ת וישלח לה, יג. וראה לקו”ש ח”ה ע’ 190 ובהערה 41 שם).

אבל אינו מובן, דאנשי שכס היו צריכין להבין שיש דברים בגו, מה שבני יעקב מציעים להם לעשות דבר שב”נ מזהירים עליו.

16) פרשתנו מא, מ.

* על אנשי שכס עצמם אינו קשה איך מלו א”ע, כי עברו על הרבה עבירות שנצטוו עליהן (ראה רמב”ן המובא בפנים ההערה).

כספך גו", שבפשטות – הטעם על ציווי זה הוא: יליד ביתו ומקנת כספו – ברשותו הם וטפלים לו – ולכן מוטל עליו החיוב ש"המול ימול" כא"א מהם.

עפ"ז – כיון שיוסף הוא "השליט על הארץ"²⁰, והי' נתון "על כל ארץ מצרים"²¹ ובלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים"²², היינו שהיו נתונים תחת שלטונו²³ וברשותו כמקנת כסף, א"כ הסברא נותנת בפשוטו של מקרא שיש עליו חיוב להשתדל שיהיו נימולים²⁴.

ובזה יומתק דיוק ל' רש"י: "לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו"²⁵ (לא "לפי שיוסף אמר", אלא – אומר בתמידות) ז.א. שלא פעם אחת אמר להם שימולו, אלא שהי' תובע מהם תמיד (וכמובן, ביתר שאת בעת שהחל הרעב²⁶ ובאו אליו בתור "השליט על הארץ").

(20) פרשתנו מב, ו.

(21) שם מא, מג.

(22) שם, מד.

(23) וגם ע"ד ההלכה, אנשי המדינה גופם קנוי להמלך לדעת כמה ראשונים הובאו באנציק' תלמודית ערך דינא דמלכותא דינא. וראה גם שו"ת הצ"צ חו"מ סימן ב'.
(24) והטעם שאנשי שכם לא חשדו כששמעו שבני יעקב א"ל שימולו א"ע (ראה לעיל הערה 15) מפורש הוא שם (לד, טז) והיינו לעם אחד" וגם אנשי שכם הדגישו את זה (שם כא) "להיות עם אחד". והיינו שכן הי' מפורסם אז, אשר הרוצה להיכנס במשפחת ובית אברהם (יצחק ויעקב) הוצרך למול א"ע.
(25) במדרש (הובא לעיל הערה 5) "לכו ומולו את עצמכם".

(26) שאז "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד).

לפרנס את כל צרכי המצרים במזון וכו'. ויוסף קיבל זה על עצמו, למלא תפקיד זה – שהי' ידוע ומפורסם לכל המצרים – כמו שמצינו בפסוקים שלאח"ז¹⁷: "ויצא יוסף וגו' ויעבור בכל ארץ מצרים. . . ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה גו".

והנה עפ"ז כאשר "ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם" אינו מובן כלל למה צעקו המצרים אל פרעה ללחם? והרי כל צרכי פרנסתם ומזונם הם ע"י יוסף? ועכ"ל שקיצר הכתוב בדבר הפשוט¹⁸ שבודאי מתחילה באו אצל יוסף לבקש מזון כי הוא השליט בכל ארץ מצרים, ורק לאחר שיש לא מילא את בקשתם באו לצועק אל פרעה. ומה שיוסף לא מילא הבקשה הרי זהו תפקידו? – עכ"ל שיוסף ביקש מהם דבר מה (ע"ד שמצינו שקנו בכסף וכו'), שהם לא הסכימו לעשותו ולכן הלכו לצועק אל פרעה מלכם. ומהו דבר זה שיוסף דרש מהמצרים ולא רצו לעשותו? – מתוכן הפרשיות והפסוקים שלמדנו כבר מקודם (לפני התיבות "אשר יאמר לכם תעשו") מובן "שהי' יוסף אומר להם שימולו", כדלקמן.

ו. וביאור הענין:

כשציווה הקב"ה לאברהם למול את (עצמו ו) בניו, אמר לו (בפ' לך-לך¹⁹) "המול ימול יליד ביתך ומקנת

(17) פסוק מו, מט.

(18) ע"ד בפרשה שלפני זו (ע"פ פרש"י לח, ז) שקיצר הכתוב במיתתו של ער. ובפרש"י (בראשית ג, א) "הרבה עלי' דברים". ובכ"מ.

(19) יי, ג. והציווי הי' לא רק לאברהם כמפורש בפסוקים הקודמים שם, וזרעך אחריו" גו'.

אבל אין טעם זה מספיק כלל, שהרי לשעה (עד שתרכב) בודאי תועיל, וגם אח"כ אולי לא יגזור וכו', ואפילו יגזור – לא הפסידו דבר. ולכן עכצ"ל שיש בזה (בציווי והכריח את יוסף) חשש להיזק והפסד לגבי מצבם בעת צעקתם ללחם – מיתה במשך הזמן ברעב. ואין היזק גדול מזה – אלא מיתה תיכף. וזהו שמוסיף רש"י בדברי פרעה (שאין לו שליטה על יוסף, לצוות עליו דבר שהוא נגד רצונו, ואדרבא, נהפוך הוא: כיוון שבכוחו של יוסף לגזור כו' ו)מה אם יגזור ונמות".

אבל עדיין מקום להשיב: כיון שיוסף צדיק הוא (שלכן גזירות שלו מתקיימות) אין חשש שיגזור מיתה על העם, שהרי אין הם מכריחים אותו ומצווים עליו – ולכן עכצ"ל שאמר פרעה „עלינו" – שהוא המכריח, והם – שגרמו לכך.

ודבר זה, שפרעה אמר להם שבכחו של יוסף לגזור עליהם שימותו – מרומז הוא גם בלשון הכתוב „אשר יאמר לכם תעשו":

„אשר יאמר לכם (ל' עתיד) תעשו" משמע שכוונתו (לא רק לענין שכבר אמר להם (המילה), כ"א) שגם אם יאמר להם, בעתיד, דבר שלא אמרו²⁷, עליהם לעשותו.

ואינו מובן: למה חשש פרעה שיוסף

שימולו, שלכן גזר על התבואה והרקיבה – הרי מובן שגזירתו זו תהי' לא רק בנוגע להתבואה שאספו מקודם, אלא בכל מזון שיהי' להם.

(29) ולכן מוסיף רש"י ומבאר: כל אשר יאמר – הן שכבר אמרו, הן דבר חדש.

ויתירה מזו – ע"פ הנ"ל שמחויב יוסף להשתדל שימולו, מוכרח לומר שכשחזק הרעב בארץ מצרים ומוכרחים היו לפנות אל יוסף, מחוייב הי' יוסף לא למכור בכסף וכו' – כ"א לומר להם בתור תנאי – שימולו.

ז. והנה כאשר „ויצעק העם אל פרעה ללחם" שהוא המלך ויוסף הוא רק משנה למלך ופרעה אמר להם „לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו" – היינו שהוא (פרעה) אינו מתערב בזה ולא יצווה את יוסף שיתן להם מזון (גם אם לא ימולו) – מובן שהי' צריך לומר טעם ונימוק ע"ז.

וטעם זה מפרש רש"י – „הרי גזר על התבואה והרקיבה", כלומר: באם הענין שאין להם „לחם" (וצועקים אליו (אל פרעה) ללחם) הוא מצד סיבה טבעית, אז מקום שיצוה את יוסף שיתן להם לחם.

אבל מכיון שהטעם שאין להם לחם הוא (בלתי טבעי) מצד גזירת יוסף²⁸, הרי:

לא תהי' תועלת אם יצוה את יוסף ליתן להם בר, שהרי גם כשיוסף יתן להם בר (עפ"י ציווי פרעה) יגזור שיוקב גם בר זה²⁸,

(27) ועפ"ז מתורץ: מנ"ל לרש"י שפרעה אמר להם „למה לא צברתם בר כו" – כי מסתבר, אשר כשאמר להם פרעה שאין ביכולתו לצוות את יוסף (למרות אשר „ויצעק העם אל פרעה ללחם"), עשה זאת באופן שהמענה שלו יתקבל אצלם. ולכן מסתבר שנתחלת דבריו אמר להם „למה לא צברתם בר כו" בידעו אשר יענוהו (כפי האמת), „אספנו הרבה והרקיבה". ועי"ז יוכיח להם מדבריהם גופא שמוכרחים הם לעשות כל מה שיוסף יאמר להם, שהרי גזר על התבואה והרקיבה כו".

(28) כי מכיון שיוסף רצה להכריחם

בהעולם שמחוץ הימנו; ולא עוד אלא שהכריח את אנשי מצרים, שהיא ערות הארץ, שימולו, ולהכניע בזה³² את בחינתם (שהם „שטופי זימה“³³): ועד שגם פרעה בעצמו, מלך מצרים, – ציווה עליהם לשמוע אל יוסף ולמול את עצמם.

ומזה ההוראה לכאֹ״א:

ישראל נקראו בשם יוסף כמ״ש³⁴ „נוהג כצאן יוסף“, ולכן בכחו של כאֹ״א לפעול בעצמו באיזה מקום שיהי' (גם כשאנשי המקום הם בירידה גדולה ברוחניות ורחוקים מאד מיהדות וכו'), ולכן לא רק שאין לו להתפעל מחומריות המקום ואל יפול ברוחו וכו', ועליו להתגבר בעצמו שיהי' שלם בתומ״צ, אלא שבכחו גם לפעול על העולם שמחוץ הימנו, על כל היהודים הנמצאים שם, ועד שע״י הנהגה באופן המתאים יהי' גם „אור לגוים“ וכו', שגם ב״נ יקיימו הז' מצות שלהם³⁵ ועד שיתתקן ויתברר כל העולם כולו; נזכה לביאת משיח צדקנו³⁶ ולקיום היעוד „כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד“³⁷.

(משיחת ש״פ מקץ תשל״א)

(32) ראה מ״נ ח״ג פל״ה ופמ״ט.

(33) פרש״י לך יב, יט.

(34) תהלים פ, ב. רש״י ומצו״ד שם.

(35) ראה רמב״ם הל' מלכים פ״ח ה״י.

וראה מכתב כללי דר״ח ניסן תשל״ב (נדפס

בהגש״פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים).

(36) שהוא „יתקן את העולם כולו לעבוד

את ה' ביחד“ רמב״ם שם ספ״א.

(37) צפני' ג, ט.

יצוה אותם דבר נוסף על מה שציווה אותם מכבר – שימולו.

ולכן מפרש רש״י שבל' „אשר יאמר לכם (בעתיד) תעשו“ מרומז הטעם שמוכרחים לעשות כמו שאמר להם יוסף ושאינן ביכלתו (של פרעה) לצוות את יוסף שיתן להם בר (נגד רצונו), כי אפשר שיאמר בעתיד (גם) מה שלא אמר ע״ע, ולכן גם בנוגע לעונש „מה אם יגזור (בעתיד) עלינו ונמות“.

ח. ויש גם בפ' זה של רש״י מעניני ה״ינה של תורה“³⁸:

מבואר בכ״מ³⁹ בההפרש שבין יוסף להשבטים, שיוסף להיותו מרכבה דאצי״, לא היו אצלו עניני עוה״ז מציאות התופסת מקום ולא הטרידוהו כלל וכלל, אשר לכן ה' יכול להיות מלך מצרים, מקום שהוא תכלית השפלות, הירידה והטרדה שבעוה״ז, ועכ״ז ה' בתכלית העל״י והדביקות באלקות. משא״כ השבטים להיותם בחי' מרכבה דבריאה, הוצרכו להיות בהתבודדות מהעולם. ולכן בחרו להיות רועי צאן, בכדי שעניני עוה״ז לא יטרידו אותם מעבודת ה' וכו'.

ומפרש״י שלפנינו למדין עוד תיררה מזו, שלא זו בלבד שעניני עוה״ז לא הטרידו אותו מדביקותו ועבודתו לקונו, אלא שפעל והשפיע גם

(30) היום יום ע' כד.

(31) דרמ״צ פא, א. ד״ה ומקנה רב תרכ״ט, תרס״ו. ולא זכר שר המשקים תפר״ח.

לזכות

הת' שלום דובער שיחי'

לרגל הכנסו לעול המצות

ביום ג' טבת תשפ"א

שיגדל להיות חסיד יר"ש ולמדרן ומקושר לאילנא דחייא

*

ולזכות הוריו

הרה"ת הרב ר' שלמה דניאל וזוג' דאבא רבקה

בניהם:

מנחם מענדל, חייקל, יהודה וישראל יוסף

שיחיו

גולדפרב

נרפס ע"י זקיננו

הרה"ת הר"ר שניאור זלמן יצחק יהושע

וזוג' נחמה

שיחיו

האנין